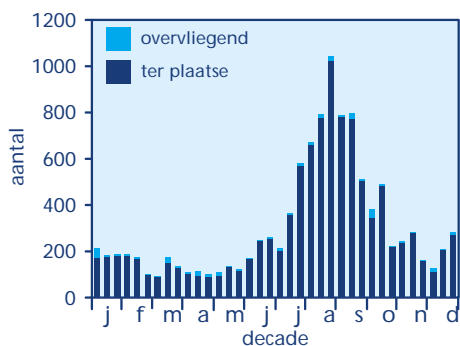
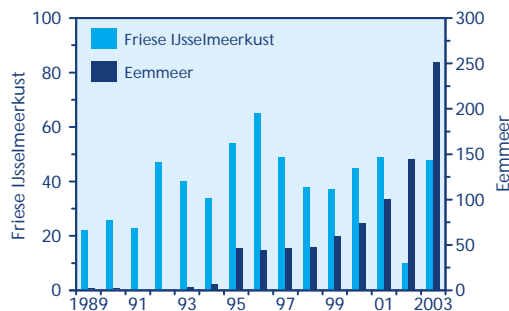

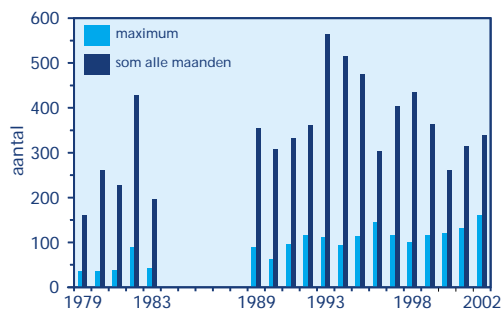
Casarca's in Nederland: wild of verwilderd?

Figuur 1. Seizoenspatroon van Casarca in 1989-2002. Weergegeven is het aantal vogels per decade, gesommeerd over alle jaren.

Figuur 3. Maximum aantal Casarca's langs de Friese IJsselmeerkust en het Eemmeer in de nazomer in 1989-2003.

Figuur 4. Trend van Casarca in Nederland. De donkerblauwe staven geven het maximum-aantal per jaar; de lichtblauwe de som van twaalf maanden.

De Casarca, in sommige opzichten een 'neef' van de Bergeend, broedt maar mondjesmaat in ons land. Het gaat dan vooral om (nakomelingen van) ontsnapte of uitgezette vogels die zich als standvogel gedragen. In de nazomer duiken grote groepen op die de slagpenrui in ons land komen uitzitten. Het is verleidelijk om te speculeren over de mogelijke herkomst van deze vogels. Het feitenmateriaal bestaat uit waarnemingen verzameld binnen het Bijzondere Soorten Project niet broedvogels.

Verspreidingsgebied

Het huidige verspreidingsgebied van de Casarca omvat vooral zoete en brakke meren en kusten in de steppegordel van centraal Azië, oostelijk tot in Mongolië. Naar het westen toe komen kleine aantallen voor tot in Zuidoost-Europa en, relict-vormig, Noordwest-Afrika en Ethiopië. Drooglegging van wetlands en jacht hebben de aantallen in deze westelijke gebieden doen slinken. De voor Nederland dichtstbijzijnde noemenswaardige broedgebieden zijn Bulgarije (ruim 100 paren), Oekraïne, (Europees) Rusland en vooral Turkije.

De Centraal-Aziatische broedgebieden worden in de winter verlaten, terwijl een deel van de Casarca's rond de Zwarte Zee in de omgeving van het broedgebied blijft hangen, indien wetlands beschikbaar blijven. Eind 19e eeuw (bijvoorbeeld 1892) werden invasies in heel Europa opgemerkt, tot IJsland en Groenland aan toe. Dergelijke massale verplaatsingen zijn echter zeer zeldzaam geworden. In Scandinavië werden in de nazomer van 1994 (Zweden, Denemarken) en 2001 (Noorwegen) hogere aantallen vastgesteld van onbekende oorsprong. De Poolse waarneming in oktober 1978 van een in 1973 in Kirgizië (als kuiken) geringde vogel geeft aan dat de soort grote afstanden in noordwestelijke richting kan afleggen. Vanwege hun uiterlijk zijn Casarca's echter ook populair bij de houders van waterwild. Een groot deel van de ons land waargenomen vogels zal dan ook van tamme origine zijn. Er hangen jaarlijks onge-

veer 5-20 verwilderde paren rond in Nederland, waarvan maar enkele succesvol broeden. Ook elders in Europa zijn er geen noemenswaardige broedpopulaties van ontsnapte dan wel uitgezette vogels ontstaan.

Seizoenspatroon en verspreiding in Nederland

Casarca's worden in Nederland in alle maanden van het jaar waargenomen, met een opmerkelijke piek in de periode juli-september (figuur 1). Deze piek komt op conto van (rui)concentraties in Zuidwest-Friesland en op het Eemmeer bij Huizen (NH); daarbuiten kunnen Casarca's in het hele land worden waargenomen, waarbij IJssel en Maas (gehele jaar) en delen van de Volkerakmeer en Haringvliet (nazomer) er wel enigszins uitspringen (figuur 2). Andere gebieden waar regelmatig groepjes Casarca's worden waargenomen zijn het Lauwersmeergebied, de Oostvaardersplassen, de geïnundeerde bollenvelden in de Kop van Noord-Holland en de omgeving van het Noordzeekanaal. Gezien de verspreiding in het voorjaar zou je eigenlijk meer broedgevallen verwachten, dan er tijdens de laatste atlasperiode zijn vastgesteld.

Aantallen en trend

De belangrijkste ruiplaatsen lagen tot eind jaren negentig aan de IJsselmeerkust van Zuidwest-Friesland, met name de Steile Bank en Workumerwaard; de maxima in 1996 bedroegen hier 47 resp. 21 exemplaren. Overigens vond tussen

deze gebieden waarschijnlijk uitwisseling plaats. De laatste jaren heeft het Eemmeer de fakkel deels overgenomen (figuur 3). Vanaf 1995 werden er steeds zo'n 50 vogels waargenomen. Sinds 2001 (max. 101 ex.) en 2002 (145) worden hier door Ruud van Beusekom toenemende aantallen ruiende (adulte) Casarca's vastgesteld, met als maximum maar liefst 251 vogels op 25 juli 2003. De eerste vogels komen hier half juni aan waarna de aantallen gestaag oplopen tot eind juli, om in augustus geleidelijk af te nemen. Gedurende de ruiperiode van ongeveer vier weken kunnen de vogels niet vliegen. Na de eerste week van september zijn de vogels weer verdwenen. In dezelfde periode worden ook de Friese ruiplaatsen nog wel bezocht, maar het gaat hier om hooguit enkele tientallen en de piek valt tegenwoordig pas in augustus-september. Mogelijk vertrekt een deel van de vogels uit het Eemmeer alsnog naar Friesland. Het aantal Casarca's dat in Nederland verblijft is moeilijk te schatten, maar ligt (excl. ruigroepen) waarschijnlijk niet veel hoger dan 50. De waargenomen aantallen vertonen jaarlijkse verschillen, die deels het gevolg zijn van variatie in ingestuurde waarnemingen (figuur 4). Het jaarmaximum vertoont een lichte stijging.

Mogelijke herkomst ruiers

De verspreiding van Casarca's kent een geringe dynamiek in de periode november-juli, wanneer de soort steeds in gemiddeld 13 atlasblokken wordt gezien. Gezien de verspreidingskaartjes zal het voornamelijk om verwilderde vogels gaan die tamelijk plaatstrouw zijn. De ruimere verspreiding in augustus-oktober (gemiddeld 20, 20 resp. 18 atlasblok-

ken), hoge aantallen ruiende vogels (kunnen niet alleen betrekking hebben op de kleine Nederlandse populatie) en het gepiekte seizoenspatroon (scherpe top in augustus) duiden op een influx in de nazomer. Dat het om Centraal-Aziatische vogels gaat, lijkt niet aannemelijk maar kan niet helemaal worden uitgesloten. Een Zuidoost-Europese herkomst behoort zeker tot de mogelijkheden. Op dit moment is niet duidelijk waar de Bulgaarse broedvogels, die waarschijnlijk in Turkije overwinteren, de rui doormaken; misschien in Nederland? Een andere mogelijkheid is dat de ruiers afkomstig zijn uit verwilderde populaties elders in Europa. Het zou interessant zijn om een aantal van de

kleurringen. Dit is waarschijnlijk de enige manier om de exacte herkomst van deze dieren te achterhalen.

Gert Ottens & Erik van Winden

Figuur 2. Verspreiding van Casarca in de winter, voorjaar en nazomer in Nederland. Weergegeven is het gemiddelde aantal per atlasblok (eenmalige waarnemingen krijgen hierdoor een wat te sterke nadruk).

